

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

УДК 005.935.33: 336.713 (477)

<https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2021.2.28>

Ю.М. БЕЗДІТКО

Херсонський національний технічний університет

О.М. ПОСАДНЕВА

Херсонський національний технічний університет

М.В. КАГАРЛИЦЬКА

Херсонський національний технічний університет

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ
СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ**

Специфічною особливістю діяльності банків на ринку фінансових послуг є перманентне вирішенням протиріччя – отримання прибутку при певному, допустимому рівні ризику. При цьому значне розмаїття різних видів ризиків приводить до того, що досягти нульового їх рівня неможливо. Таким чином, одним із наріжних каменів діяльності банку є максимально можлива мінімізація ризиків його діяльності. Одним із таких інструментів, який став популярним та набув своєї актуальності в останні десятиліття, стало стрес-тестування.

В Україні, під впливом міжнародних кредитно-фінансових установ, та із зміною Національним банком України, концептуальних та методологічних підходів до мінімізації ризиків функціонування банків, у 2009 р. Національний банк України своєю постановою схвалив Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України, в яких визначив мету проведення стрес-тестування, та завдання, окремі фактори, які провокують виникнення ризиків, методи та загальний механізм проведення стрес-тестування тощо.

Національний банк України з 1 жовтня 2020 почав застосовувати єдину процедуру та методологію процесу наглядових перевірок та оцінки банків - SREP (Supervisory Review and Evaluation Process), поетапний перехід до якої був передбачений Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року.

Стрес-тестування банків з використанням цієї моделі повинно бути безперервним, здійснюватися одночасно за всіма банками шляхом оцінки розміру ризиків та якості управління ними на підставі інформації, отриманої від підрозділів НБУ, аналізу наявних тенденцій в діяльності банків тощо.

На сьогоднішній день як в Україні, так і у світі, продовжується процес вдосконалення механізму стрес-тестування, оскільки поки що відсутні єдині деталізовані методики та алгоритми проведення стрес-тестування в банках, які б охоплювали максимально можливих ризиків притаманних діяльності банків, та могли б застосовуватись як до окремих банків чи їх груп, так і до банківської системи України в цілому.

Ключові слова: ризик-менеджмент, стрес-тестування, банківські ризики, методи проведення стрес-тестування, SREP-аналіз.

Ю.М. БЕЗДІТКО

Херсонський національний технічний університет

О.М. ПОСАДНЕВА

Херсонський національний технічний університет

М.В. КАГАРЛИЦЬКА

Херсонський національний технічний університет

**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ СТРЕСС-
ТЕСТИРОВАНИЯ В БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЕ УКРАИНЫ**

Специфической особенностью деятельность банков на рынке финансовых услуг является перманентное решением противоречия - получение прибыли при определенном, допустимом уровне риска. При этом значительное разнообразие различных видов рисков приводит к тому, что достичь нулевого их уровня невозможно. Таким образом, одним из краеугольных камней деятельности банка является максимально возможная минимизация рисков его деятельности. Одним из таких инструментов, который стал популярным и приобрел свою актуальность в последние десятилетия, стало стресс-тестирование. В Украине, под влиянием международных кредитно-финансовых учреждений, и с изменением Национальным банком Украины, концептуальных и методологических

підходів к мінімізації ризиків функціонування банків, в 2009 Національний банк України своїм постановленням одобрив Методические рекомендації по порядку проведення стресс-тестирования в банках України, в которых определил цель проведения стресс-тестирования, задачи, отдельные факторы, которые провоцируют возникновение рисков, методы и общий механизм проведения стресс-тестирования и тому подобное.

Національний банк України с 1 октября 2020 начал применять единую процедуру и методологию процесса надзорных проверок и оценки банков - SREP (Supervisory Review and Evaluation Process), поэтапный переход к которой был предусмотрен Комплексной программой развития финансового сектора Украины до 2020 года. Стресс-тестирование банков с использованием этой модели должно быть непрерывным, осуществляться одновременно по всем банками путем оценки размера рисков и качества управления ими на основании информации, полученной от подразделений НБУ, анализа существующих тенденций в деятельности банков и тому подобное.

На сегодняшний день как в Украине, так и в мире, продолжается процесс совершенствования механизма стресс-тестирования, поскольку пока отсутствуют единые детализированные методики и алгоритмы проведения стресс-тестирования в банках, которые охватывали максимально возможных рисков, присущих деятельности банков, и могли бы применяться как к отдельным банкам или их групп, так и к банковской системе Украины в целом.

Ключевые слова: риск-менеджмент, стресс-тестирования, банковские риски, методы проведения стресс-тестирования, SREP-анализ.

Yu.M. BEZDITKO

Kherson National Technical University

O.M. POSADNEVA

Kherson National Technical University

M.V. KAGARLITSKA

Kherson National Technical University

METHODOLOGICAL AND METHODICAL ASPECTS OF THE STRESS TESTING APPLICATION IN THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

A specific feature of banks activities in the financial services market is a permanent solution to the contradiction, which is to make a profit at a certain, acceptable level of risk. At the same time, a significant variety of different types of risks leads to the fact that it is impossible to reach their zero level. Thus, one of the cornerstones of the bank activities is to minimize the risks of its activities. One such tool, which has become popular and relevant in recent decades, has been stress testing.

In Ukraine, under the influence of international credit and financial institutions, and with the change of the National Bank of Ukraine, conceptual and methodological approaches to minimizing the risks of banks, in 2009 the National Bank of Ukraine approved Guidelines on stress testing in Ukrainian banks, in which the purpose of stress testing, and tasks, individual factors that provoke risks, methods and general mechanism of stress testing are determined.

On October 1, 2020, the National Bank of Ukraine began to apply a single procedure and methodology of the process of supervisory inspections and assessment of banks SREP (Supervisory Review and Evaluation Process), the gradual transition to which was provided by the Comprehensive Program for Financial Sector Development until 2020.

Stress testing of banks using this model should be continuous, carried out simultaneously for all banks by assessing the size of risks and the quality of their management based on information obtained from the NBU, analysis of existing trends in banks and more.

Today, both in Ukraine and in the world, the process of improving the mechanism of stress testing continues, as there are no uniform detailed methods and algorithms for stress testing in banks, which would cover the maximum possible risks inherent in the activities of banks, and could be applied both to individual banks or their groups and to the banking system of Ukraine as a whole.

Key words: risk management, stress testing, banking risks, methods of stress testing, SREP analysis.

Постановка проблеми

Негаразди, з якими стикається світова економіка в останні десятиріччя, зовнішнім проявом яких є світові фінансові кризи, які в тій чи іншій мірі вкрай негативно впливають як на реальний, так і на фінансовий сектор економіка практично всіх країн світу, привели до концентрації уваги науковців на проблемах фінансової стійкості та стабільності як фінансової системи взагалі так і банківського сектору економіки зокрема, та спонукало банки до розробки і впровадження в повсякденну діяльність механізмів які не тільки забезпечують мінімізацію можливих ризиків виникнення кризових явищ у банківських системах, а і їх прогнозування, що в перспективі дасть можливість банкам розробляти та вдосконалювати

інструменти зменшення ризиків як на мікро- так і макрорівні, які в кінцевому порядку дадуть можливість не тільки мінімізувати негативний вплив ризиків на фінансово-господарську діяльність банків, а у самому оптимальному варіанті взагалі запобігти їх виникненню. Особливої ваги ця проблема набуває в умовах глобалізаційних процесів у світовій економіці, які багатократно підвищують як ризики виникнення кризових явищ, так і умов їх протікання і можливих негативних наслідків. Одним із таких інструментів, який став популярним та набув своєї актуальності в останні десятиліття, стало стрес-тестування.

Слід зауважити, що процес мінімізації ризиків в першу чергу при проведенні кредитних операцій має довге, історичне підґрунтя, однак значна кількість фінансових криз, які почали інтенсивно виникати починаючи з 90-х років ХХ ст., примусили науковців та практиків, які проводять свою діяльність у фінансових секторах економіки, розширити кількісно та поглибити якісно дослідження, які стосуються механізмів стрес-тестування. Низка центральних банків зарубіжних країн та міжнародних кредитно-фінансових установ, таких як Міжнародний валютний фонд та Світовий банк, розробили методичні засади стрес-тестування банківських установ. Зокрема необхідність застосування фінансово-кредитними установами і в першу чергу банками механізму стрес-тестування зафіксована в Міжнародній угоді вимірювання капіталу і стандартів капіталу (Базель II). В основних принципах ефективного банківського нагляду (Принцип №7 «Процес ризик менеджменту») відмічається, що банки зобов'язані проводити стрес-тестування, орієнтоване на перспективу, в якому будуть виявлятися потенційні події або зміни в ринкових умовах, що мають негативний вплив на банк.

На відміну від зарубіжного досвіду, практика застосування в Україні стрес-тестування тільки набуває свого поширення (до 2008 року більшість українських банків взагалі не проводила ніяких стрес-тестів), а рекомендації Національного банку України щодо методичного апарату мали суто рекомендаційний характер. Слід визнати, що за останні роки Національним банком України розроблено методичні рекомендації, які стосуються застосування стрес-тестування в банках, проте аналіз сучасних наукових публікацій показує, що стрес-тести, які ефективний інструмент виявлення та попередження ризиків у банківських установах потребує подальшого дослідження та вдосконалення методологічних та методичних засад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання стрес-тестування банків досліджуються у фінансово-економічній літературі як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями. Зокрема розробці теоретичних засад стрес-тестування приділяли увагу І. В. Івасів, Ю. С. Ребрик, Т. Л. Мостенська, Н.С. Скопенко, Ф. Банн, П. П. Ковальов, І. В. Пашковська, Є. Самолов, А. М. Тавасієв та ін.

Формулювання мети дослідження

Метою даного наукового дослідження є дослідження організаційних аспектів проведення стрес-тестування, поглиблення теоретичних і практичних напрацювань щодо використання стрес-тестування як банками та небанківськими кредитно-фінансовими установами в Україні

Викладення основного матеріалу дослідження

Проведемо оцінку сучасних методологій та методик проведення стрес-тестування. В першу чергу слід виділити макроекономічний підхід до процесу проведення стрес-тестування. Зокрема виділяють підхід «знизу-вверх», суть якого полягає у ініціюванні та проведенні стрес-тестування окремих видів ризику кожним банком самостійно на заданих самим банком, визначених сценарних умовах, результати якого оцінює сам банк, і надсилає їх до центрального банку країни. Другий підхід – «зверху-вниз», суть якого полягає в тому, що регулятор самостійно проводить стрес-тестування за власними методиками на основі статистичних даних, та звітів отриманих від самих банків.

Кожен з цих методів має свої переваги та недоліки. Зокрема за підходу «знизу-вверх» вище керівництво банку свідомо задає сценарні умови, які, з їх точки зору, є найбільш критичними для банку з врахуванням специфіки умов та особливостей його діяльності, а потім проводять необхідні розрахунки. Отримані результати потім передаються регулятору. Розробка і реалізація такого підходу дозволяє вищому менеджменту банку виявити і прийняти до уваги профіль діяльності банку та більш детально виявити можливі ризики банку, які витікають із специфіки його діяльності. Крім того, застосування такого підходу передбачає використання результатів стрес-тестування як для ризик-менеджменту банку, так і для стратегічного планування і бюджетування.

У разі застосування підходу стрес-тестування «зверху-вниз», уже регулятор запроваджує вимоги або/і рекомендації зі стрес-тестування (можливо за єдиною методологією). При цьому роль регулятора украй важлива як у разі впровадження стрес-тестування, так і з погляду підвищення його ефективності. За таким підходом певною мірою нівелюється проблема зіставлення методологій, що використовуються різними банками. Аналіз застосування даних підходів до проведення стрес-тестування показує, що використовуються обидва варіанти. Так підхід «зверху-вниз» застосовується в Україні, Білорусії, Російській федерації, підхід «знизу-вверх» використовуються у США, Канаді, Казахстані, Швейцарії, Великобританії, та країнах ЄС.

Враховуючи світовий досвід проведення стрес-тестування та рекомендації, які викладені в Основних принципах ефективного банківського нагляду, розроблених Базельським комітетом з банківського нагляду, можна виділити чотири базові методи проведення стрес-тестування:

- метод еластичностей;
- метод оцінки втрат;
- сценарний метод;
- індексний метод.

Суть методу еластичностей полягає у визначенні односторонньої зміни об'єкта стрес-тесту внаслідок шокового коливання значень основних економічних показників, зокрема відсоткової ставки та валютного курсу.

Даний метод найбільш підходить для країн із нестабільними економіками у яких досить проблематичним, в силу нестабільності економічної ситуації, є визначення кількісної оцінки економічних зв'язків, високий рівень тіньової економіки, і, як наслідок, відсутні об'єктивні, реалістичні прогнози параметрів економічної політики.

Як правило цей метод використовують для аналізу чутливості, що оцінює ризик як результат стандартної зміни ринкових показників, коли неможливо дати ймовірно-визначену кількісну оцінку, що дозволила б статистично визначити необхідну величину капіталу, резервів та ін. Однак на якісному рівні багато сценарних результатів виявляються досить керованими, а тому ефективними під час моніторингу в управлінні ризиками [1].

Даний метод стрес-тестування характеризується поєднанням математичних інструментів і аналітичних експертних оцінок щодо рівня впливу зовнішніх і внутрішніх факторів-чинників, а його результати мають вигляд кривої еластичності зміни показників діяльності банку в результаті зміни економічного середовища. Метод еластичностей за логікою побудови та інструментами проведення може проводитися в рамках будь-якої системи і не залежить від її рівня. Разом з тим треба враховувати, що результати стрес-тестування, які будуть отримані за цим методом, не міститимуть інформації щодо подальшої поведінки об'єкта, який зазнав змін унаслідок шокового впливу макропоказника, і характеру впливу об'єкта стрес-тестування на інші показники фінансової стійкості [2].

Другий метод – оцінки втрат. Його суть полягає у оцінці найбільш імовірних, несприятливих подій, та визначенням можливих втрат унаслідок їх настання.

Третій метод – сценарний, суть якого полягає в порівнянні прогнозних показників динаміки об'єкта стрес-тестування в разі настання несприятливих ситуацій в економіці країни. Як базу сценарного методу використовується так звана група оцінок ризику – Value At Risk, або VAR (вартості притаманний ризик). Застосування цього методу передбачає, що в державі запроваджена система державного прогнозування розвитку економіки мінімум у середньостроковій перспективі.

Останнім, четвертим методом проведення стрес-тестування є так званий індексний метод. Динаміка встановлених за результатами стрес-тесту значень індексів залежить від сукупного впливу основних ризиків, які на даний період часу вважаються суттєвими і впливають на стійкість. Результати, отримані за цим методом є наочними і легко зрозумілими, проте використовувати його доцільно в межах лише окремої системи – на макро- чи мікрорівні [3].

Слід зауважити, що окрім приведених, використовується велика кількість інших методик, з різною складністю проведення розрахунків, застосуванням різних математичних моделей з різною точністю отриманих результатів. Не можна однозначно сказати які із них кращі, які гірші, кожна методика може використовуватись в залежності від ситуації в економіці країни, і мети яка при цьому ставиться.

З нашої точки зору, при виборі методики проведення стрес-тестування необхідно враховувати наступні показники розвитку економіки країни:

1. Ступінь впливу економіки країни на стан банківської системи.

Мається на увазі не тільки роль, яку відіграє банківська система як фінансовий посередник у взаємовідносинах між суб'єктами економічних відносин. Більш важливим є рівень пропорційності розвитку галузевої структура економіки в результаті якої відсутні галузі, економічні негаразди в яких можуть привести до краху економіки країни в цілому. Оптимальним є таке галузеве поєднання при якому окремі сектора економіки, в результаті настання кризових ситуацій, будуть мати різноспрямовану динаміку.

Крім того необхідно враховувати напрями, за якими переважно проводиться розміщення банківських ресурсів – у розвиток економічної активності суб'єктів господарювання, у стимулюванні споживчого попиту тощо.

2. Стан незалежності центрального банку від інших органів державного управління, та рівень координації монетарної та економічної політики країни між центральним банком та урядом.

3. Рівень відкритості економіки та впливу зовнішніх чинників на стан банківської системи країни зокрема, та економіки країни в цілому. Рівень інтегрованості національної економіки в світову [11].

Витоками організації стрес-тестування в Україні, на нашу думку, можна вважати Положення «Про економічні нормативи регулювання діяльності комерційних банків», затверджене постановою Правління Національного банку України від 30.06.95 року за №167 [4], в якому було закладено основи регулювання та основні нормативні показники діяльності банків України, з метою забезпечення фінансової стабільності банківської системи України, та захисту прав вкладників і клієнтів банків.

Однак під впливом міжнародних, наддержавних кредитно-фінансових установ, та із зміною Національним банком України концептуальних та методологічних підходів до мінімізації ризиків функціонування банків, у 2009 р. Національний банк України затвердив Постанову від 06.08.2009 №460 «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України» [10]. Запропоновані у рекомендаціях методики розроблені з метою визначення основних засад розробки та реалізації проведення стрес-тестування для здійснення оцінки стабільності як окремого банку, так і банківської системи в цілому у разі настання несприятливих, в основному непередбачуваних, ситуацій в економічній системі країни

В Положенні зокрема визначено мету проведення стрес-тестування, та завдання, які повинні будуть виконані в процесі його проведення, окремі фактори, які провокують виникнення ризиків, що можуть негативно впливати як на діяльність окремого банку чи банківської системи, так і на їх фінансовий стан, приведені типи ризиків, які можуть враховувати банки в процесі проведення стрес-тестування, методи та загальний механізм проведення стрес-тестування тощо.

Національний банк України з 1 жовтня 2020 почав застосовувати єдину процедуру та методологію процесу наглядових перевірок та оцінки - SREP (Supervisory Review and Evaluation Process), тим самим припинивши оцінку діяльності банків за рейтинговою системою CAMELSO, яка була впроваджена у використання ще в 1998 році, і була інструментом оцінки капіталу, активів, менеджменту, доходів і ліквідності банку в межах інспекційних перевірок.

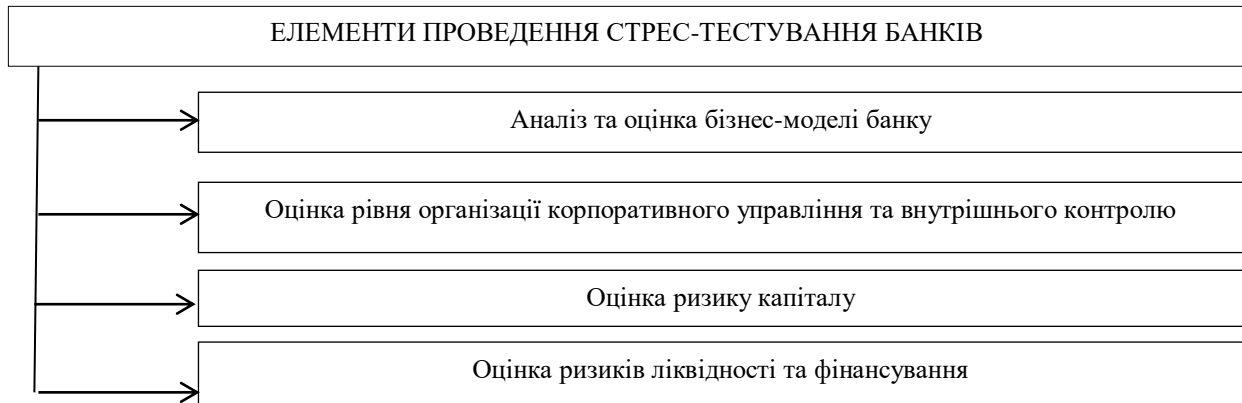
Модель аналізу стрес-тестування банків SREP є вдосконаленою версією ICAAP (Internal Capital Adequacy Assessment Process), яка була розроблена в рамках Базеля II з метою аналізу та оцінки організації та функціонування банків для визначення рівня достатності ресурсів у довгостроковій перспективі для покриття всіх можливих ризиків.

Процес наглядової оцінки SREP-аналіз «Supervisory review and evaluation process» вперше було використано у системі банківського нагляду країн Європи в 2015 р., в якому запроваджено класифікацію банків, постійний моніторинг показників їх діяльності, аналіз бізнес-моделі банку, оцінка системи внутрішнього управління та контролю, оцінка адекватності капіталу, оцінка ризиків ліквідності та достатності джерел для підтримання ліквідності банку, визначення результуючої оцінки фінансового стану та фінансової стійкості банку, визначення заходів, які можуть бути застосовані органами банківського нагляду для окремого банку, з метою раннього попередження погіршення фінансового стану банку, визначення напрямів, що потребують регулювання [5].

Поетапний перехід до нагляду на основі оцінки ризиків банків було передбачено Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року [6.18]. Розглянемо основні моменти процесу наглядової оцінки (SREP), які запроваджено Національним банком України.

Стрес-тестування банків з використанням моделі SREP повинно бути безперервним, здійснюватись одночасно за всіма банками шляхом оцінки розміру ризиків та якості управління ними на підставі інформації, отриманої від підрозділів НБУ, аналізу наявних тенденцій в діяльності банків, у т.ч. з порівнянням ключових показників діяльності банку з «peer-group» подібних банків на підставі схваленої Правлінням Національного банку України методології. Оцінка банків повинна проводитись щорічно на 1 січня, актуалізація оцінки – щокварталу, на підставі аналізу змін кількісних показників та з урахуванням нової суттєвої нефінансової інформації. Відповідно до організаційної структури НБУ відповідальним підрозділом за проведення стрес-тестування банків є Департамент банківського нагляду.

- Процес оцінки банків при здійсненні банківського нагляду повинен передбачувати виконання певних етапів, які в сукупності та певній послідовності повинні забезпечити високу ефективність процесу стрес-тестування. Зокрема за методологією SREP, проведення оцінки банків повинно складатися з 4 елементів (Рис.1):

Рис. 1. Основні елементи проведення стрес-тестування за методологією SREP

За результатами стрес-тестування повинні визначитися:

- стратегія нагляду за банком, у т. ч. потреба в заходах раннього втручання;
- життєздатність банку на наступні 12 місяців та стійкість стратегії – на 3 роки;
- достатність капіталу та ліквідності для покриття ризиків;
- потреба в проведенні інспектування.

1. Аналіз та оцінка бізнес-моделі банку, яка на основі аналізу економічної ситуації в країні оцінює життєздатність бізнес-моделі, а також оцінює перспективи стійкості стратегії його розвитку. При цьому, життєздатність бізнес-моделі банку визначається за результатами оцінки її можливості забезпечити банку допустимого рівня доходів протягом наступного року. Оцінка стійкості стратегії банку визначається на основі її спроможності до забезпечення отримання банком допустимого рівня доходів як мінімум упродовж наступних трьох років

2. Оцінка рівня організації корпоративного управління та внутрішнього контролю, яка базується на результатах оцінювання ефективності функціонування окремих її складових – діючої на даний момент системи корпоративного управління в цілому, існуючої моделі корпоративної культури банку, в тому числі і спроможності до сприйняття можливих ризиків, які можуть виникати в процесі діяльності банку, організаційної структури та моделі взаємовідносин між окремими органами до функціональних обов'язків яких відноситься управління ризиками, діючої системи проведення внутрішнього контролю та аудиту.

3. Оцінка ризику капіталу, метою аналізу якого виступає визначення його достатності та спроможності покривати масштаби основних ризиків, які можуть виникнути в процесі функціонування банку впродовж наступних 12 місяців.

4. Оцінка ризиків ліквідності та фінансування, яка повинна включати: процес оцінки ризиків ліквідності та фінансування, які можуть виникати в процесі функціонування банку, та оцінки системи їх управління.

Важливим елементом успішного проведення стрес-тестування банків, на тлі широкого розмаїття сфер та напрямів їх діяльності, є агрегування існуючих бізнес-моделей банків. За методологією SREP, до основних показників для визначення бізнес-моделі банку пропонується віднести:

- кредити, надані суб'єктам господарювання;
- кредити, надані фізичним особам;
- кошти, розміщені в інших банках;
- кошти суб'єктів господарювання;
- кошти фізичних осіб;
- кошти інших банків і міжнародних фінансових організацій

На основі приведених показників пропонується застосовувати наступну класифікацію бізнес-моделей банків:

- універсальна, при якій основну питому вагу в активах і зобов'язаннях банків займають операції з юридичними, фізичними особами, іншими банками та небанківськими фінансовими установами;
- роздрібна, за якої основну частку в активах та зобов'язаннях займають операції з фізичними особами;
- корпоративна, при якій переважну питому вагу в активах банків складають кредити, надані юридичним особам, а у зобов'язаннях основну питому вагу складають кошти, залучені від юридичних осіб;

- корпоративна з роздрібним фінансуванням, за якої основну питому вагу в активах займають кредити, надані юридичним особам, у складі зобов'язань банків основну питому вагу займають кошти, залучені від фізичних осіб;

- обмежене кредитне посередництво, при якій питома вага наданих банками кредитів юридичним та фізичним особам складає менше 30 відсотків, або основна питома вага кредитів надана обмеженій кількості клієнтів, або фінансування активних операцій проведено за рахунок власних коштів банку.

Результатами проведеного стрес-тестування за методологією SREP повинно стати:

- виявлення на ранніх стадіях ризиків банків, які виникають в результаті їх фінансово-господарської діяльності, та підвищення ефективності наглядового реагування;

- групування банків за визначеними кваліфікаційними ознаками, та можливість проведення порівняльного аналізу їх діяльності, а також підвищення якості моніторингу стану та перспектив розвитку груп банків з подібними моделями діяльності, та банківської системи в цілому.

- аналіз та оцінка отриманої інформації, яка забезпечить формування підґрунтя для розуміння перспектив розвитку як окремих банків, так і банківської системи в цілому [7].

У 2019 році, згідно з Положенням про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 22 грудня 2017 року № 141 було проведено стрес-тестування банків [8].

Формування сценаріїв проведення стрес-тестування проводилося за наступними вихідними даними: для базового та несприятливого сценарію було використано прогностичні показники Національного банку України; показники обмінного курсу для базового сценарію взято з консенсус-прогнозу «Focus Economics».

Прогностичні показники несприятливого сценарію були розроблені фахівцями Національного банку України і базувалися на наступних припущеннях (Табл. 1).

Стрес-тестування у 2019 році проходило 29 банків, на які, на момент проведення, припадало більше 90% активів банківської системи України. Робочий сценарій проведення стрес-тестування був розроблений з врахуванням можливих змін лише якості активів та валютного курсу гривні.

За результатами розрахунків проведених з використанням математичних моделей, достатність основного капіталу за базового сценарію для всіх банків, у перспективі зростала майже на 10 в. п. до 19.8%. Більшість банків, які проходили стрес-тестування, працювали із достатнім рівнем прибутковості, а показники прибутковості зростають, однак для 11 банків необхідне зростання капіталу для досягнення мінімально необхідного рівня достатності за базовим сценарієм. За розрахунках проведених по показниках для несприятливого сценарію, капітал 18 банків виявився нижчим допустимого мінімального рівня.

Таблиця 1

Вихідні показники для розробки сценаріїв проведення стрес-тестування банків України у 2019 році*

Показники	2018 (Фактичні значення)	Базовий сценарій			Несприятливий сценарій		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021
		За оцінками НБУ					
Реальний ВВП, % (р/р)	3,4	2,5	2,9	3,7	-4,1	-3,7	1,0
Номінальний ВВП, % (р/р)	19,1	11,6	9,4	9,4	17,6	13,3	11,4
Індекс споживчих цін, % (на кінець періоду)	9,8	6,3	5,0	5,0	15,8	14,8	8,8
Зниження курсу гривні до дол США, % (р/р)	2,2	За оцінками «Focus Economics»			За оцінками НБУ		
		7,5	3,3	1,0	23,2	11,1	4,1

*За даними [9]

Найгірший результат як за базового, так і за несприятливого сценарію показали банки з російським капіталом, у зв'язку з зниженням вартості застави в результаті амортизації, суттєво знизилася результати стрес-тестування державних Ощадбанку та Укресімбанку. Суттєвого збільшення капіталу потребував Укрсоцбанк, який у 2019 році було приєднано до Альфа-Банку. В разі настання ситуації за несприятливого сценарію, коли 20% незабезпечених кредитів фізичних осіб зазнає дефолту, значно результати стрес-тестування роздрібних банків. Разом з тим, дев'ять банків, серед яких переважають банки з іноземним капіталом, а також державні Приватбанк та Укргазбанк, успішно пройшли стрес-тестування.

Незважаючи на те, що застосування механізму стрес-тестування банків в Україні знаходиться на початковому рівні, і потребує подальшого дослідження та вдосконалення, в цілому його застосування показало його позитивні якості. Зокрема було виявлено ряд проблем та факторів, які негативно

впливають зростання ризиків в діяльності як окремих банків, так і банківської системи України. Це спонукало Національний банк України до формування вимог до банків або реструктуризувати їх баланси для зменшення рівня ризиковості, або збільшення капіталу шляхом рекапіталізації прибутку, або додаткових внесків акціонерів. Публікація результатів стрес-тестування на офіційному сайті НБУ та у засобах інформації, підвищить транспарентність банківської системи та буде сприяти зростанню довіри до неї з боку громадян.

Висновки

Проведене в роботі дослідження дає змогу зробити наступні висновки:

1. В Україні, під впливом міжнародних кредитно-фінансових установ, та із зміною Національним банком України, концептуальних та методологічних підходів до мінімізації ризиків функціонування банків, у 2009 р. Національний банк України своєю постановою схвалив Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України, в яких визначив мету проведення стрес-тестування, та завдання, окремі фактори, які провокують виникнення ризиків, методи та загальний механізм проведення стрес-тестування тощо.

2. Національний банк України з 1 жовтня 2020 почав застосовувати єдину процедуру та методологію процесу наглядових перевірок та оцінки банків - SREP (Supervisory Review and Evaluation Process),

3. На сьогоднішній день як в Україні, так і у світі, продовжується процес вдосконалення механізму стрес-тестування, оскільки поки що відсутні єдині деталізовані методики та алгоритми проведення стрес-тестування в банках, які б охоплювали максимально можливих ризиків притаманних діяльності банків, та могли б застосовуватись як до окремих банків чи їх груп, так і до банківської системи України в цілому.

Список використаної літератури

1. Банн Ф. Стресс-тестирование как метод оценки системных рисков. Банки: мировой опыт. 2006. № 1. С. 33 - 35.

2. Пашковская И. В. Стресс-тестирование как метод обеспечения устойчивости банковской деятельности. Банковские услуги. 2004. № 4. С. 24 - 26.

3. Тавасиев А. М. Специальные антикризисные меры в механизмах банковского управления. Банковское дело. 2006. № 4. С. 13 - 20.

4. Положення Про економічні нормативи регулювання діяльності комерційних банків. Постанова Правління Національного банку України від 30.06.95 року за №167 URL: <http://parusconsultant.com/?doc=003M559483&abz=37V0Z>

5. Новікова Л. Ф., Рудянова Т. М., Пушечнікова А. О. SREP-аналіз як сучасна система оцінки фінансової стійкості банків: вітчизняна практика. Науковий погляд: економіка та управління. 2020, №2 (68) С. 196-199

6. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року. Постанова Правління Національного банку України від 18.06.2015 № 391. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15#Text>

7. Касаткіна Т., Плахота А. Аналіз бізнес-моделей банків у рамках Supervisory review and evaluation process (SREP). Департамент банківського нагляду Національного банку України. Київ: 2018 <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=69900832>

8. Положення Про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України. Постанова Правління Національного банку України від 22 грудня 2017 року № 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0141500-17#Text>

9. Опис моделі стрес-тестування банків у 2019 році. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/opis-modeli-stres-testuvannya-bankiv-u-2019-rotsi>

10. Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України. Постанова Правління Національного банку України від 06.08.2009 № 460. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09#Text>

11. Житний П. Є., Шаповалова С. М., Карамішева Г. М. Світова практика стрес-тестування у банках України. Вісник Української академії банківської справи. 2011. № 1(30). С. 67 - 72.

References

1. Bann F. Stress-testyrovany`e kak metod ocenky` sy`stemny`x ry`skov. Banky`: my`rovoj opyt. 2006. no. 1. pp. 33 - 35.

2. Pashkovskaya Y`. V. Stress-testyrovany`e kak metod obespecheny`ya ustojchy`vosty` bankovskoj deyatel`nosti`. Bankovskyy`e uslugy`. 2004. no. 4. pp. 24 - 26.

3. Tavas`ev A. M. Specy`al`ny`e anty`kry`zy`shnye меры v mexany`zmax bankovskogo upravleny`ya. Bankovskoe delo. 2006. no. 4. pp. 13 - 20.

4. Polozhennya Pro ekonomichni normaty`vy` regulyuvannya diyal`nosti komercijny`x bankiv. Postanova Pravlinnya Nacional`nogo banku Ukrayiny` vid 30.06.95 roku za no.167 URL: <http://parusconsultant.com/?doc=003M559483&abz=37V0Z>

5. Novikova L. F., Rudyanova T .M., Pushechnikova A. O. SREP-analiz yak suchasna sy`stema ocinky` finansovoyi stijkosti bankiv: vitchy`znyana prakty`ka. Naukovy`j poglyad: ekonomika ta upravlinnya. 2020, no.2 (68) pp. 196-199

6. Kompleksna programa rozvy`tku finansovogo sektoru Ukrayiny` do 2020 roku. Postanova Pravlinnya Nacional`nogo banku Ukrayiny` vid 18.06.2015 no. 391. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15#Text>

7. Kasatkina T., Plaxota A. Analiz biznes-modelej bankiv u ramkax Supervisory review and evaluation process (SREP). Departament bankivs`kogo naglyadu Nacional`nogo banku Ukrayiny`. Ky`yiv: 2018 <https://old.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=69900832>

8. Polozhennya Pro zdijsnennya ocinky` stijkosti bankiv i bankivs`koyi sy`stemy` Ukrayiny`. Postanova Pravlinnya Nacional`nogo banku Ukrayiny` vid 22 grudnya 2017 roku no. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0141500-17#Text>

9. Opy`s modeli stres-testuvannya bankiv u 2019 roci. Oficijny`j sajt Nacional`nogo banku Ukrayiny`. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/opis-modeli-stres-testuvannya-bankiv-u-2019-rotsi>

10. Metody`chni rekomendaciyi shhodo poryadku provedennya stres-testuvannya v bankax Ukrayiny`. Postanova Pravlinnya Nacional`nogo banku Ukrayiny` vid 06.08.2009 no. 460. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09#Text>

11. Zhy`tny`j P. Ye., Shapovalova S. M., Karamy`sheva G. M. Svitova prakty`ka stres-testuvannya u bankax Ukrayiny`. Visny`k Ukrayins`koyi akademiyi bankivs`koyi spravy`. 2011. no.1(30). pp. 67 - 72.